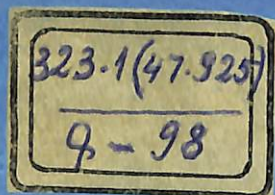

6055

Unp/ren
1927

344

ԳՐ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

**ՑԵՂԱՅԻՆ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ**

Համես Թուարձան մը
Զեյրունի նահապետներուն

ՏՊԱԳՐ. «ՀԱՅ ԳԻՐ»

ՍՕՖԻԱ

1927

2010

323-1(47-925

4-98

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԵՒ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻԻԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական իրողութիւնները վերլուծող անա-
չատ գրիչ մը, հպարտութեամբ պիտի յիշատակէ Հայ
կամքին անդապելի խոյանքով մեր դարաւոր արիւն-
ները արժեցնող, Գաղափարին մոլեռանդ պաշտա-
մունքով մահը լացնող, Տառապանքի Հայրենիքին
գեղածիծաղ ջահերուն, մեր տախտերուն, անվահե-
րութեամբ, շատ մը ճակատներու վրայ տարած մեծ
յաղթանակները:

Զօրաւորներուն իսկ վկայութեամբ, Հայ Յեզը
կորսնցուցած չէ իր մարտական ողին, սակայն մեր
վեհանձն ու առնական հպարտութեան փոխարէն,
տեսնե՛նք թէ Միջազգային Դիւանադիտութեան թուղ-
թի շեղակոյտները կրցի՞ն արժեցնել ամբողջ տա-
ժանքի մեր կեանքերը:

Շատ հակիրճ եւ ամփոփ տողերու մէջ պատկե-
րացնենք մեր հերոսամարտէն քանի մը դրուագներ և
մեծերու կողմէ Հայ արեան շահագործումը:

Հայկական Լեգեոնը մեծ հաջող հանգի Պաշտոնի եւ Կիլիկիոյ մէջ: Հոն էր որ ինչպէս տեսանք, աշխարհի զօրաւորները ոռաջին անգամ կշռեցին ամենութիւնը հայ անձնութեան կորուրին: Հայկական բանակը, 1918 ին միտակը պաշտպանեց Կովկասեան ձախառը եւ արդիւնք որ թրքական ուժերը չարժին Միջագետքի մէջ գործող բրիտանական բանակներու գէտ: Հայերն էին դարձեալ, որ իրենց հերոսական զիմադրութեամբ, Բաբուի մէջ զբիւցին արեւմտեան ձախառի գերմանական բանակները նաւթէ, գերման զօրավարներու իսկ վիսյութեամբ այդ պատճառով, արաւաքաւ գերմաններու պարտութիւնը:

Մահազանգէն վերջ խաղաղականի կոչնակը, եւ կեանքի յարութեան հրաւերն է, զոր լսեցինք:

Գերազոյն յանձնառութիւններու ընդունակ հանդիսանալէն յետոյ, պահանջեցինք մեր գերմարդկային զոնդութիւններուն համար արդար հասուցում մը:

Եկաւ ժամը մեր արիւնջուայ իրաւունքին հաստեցման պարտքը կնքելու, հաշուի եւ շահու այս ցաւազար աշխարհին մէջ, տեսանք թէ ինչպէ՞ս արդարութեան տաճարները, հայոց համար կրկին թախուր մնացին. մեր մարտիրոս ցեղին արիւթեան ի վարձ ինչպէ՞ս նոր խաչափայտ մը տրուեցաւ մեզ եւ թէ մեր արիւնը դարձեալ ինչպէ՞ս ածուրդի դրուեցաւ:

1919 ին Վերսալի դաշնագրի մէջ դաշնակիցները Ազգերու Ընկերակցութեան կանոնադրութեան 22 յօդուանով յանձնառու եղան ազատ սղրել Օսմանեան կայսրութեան կարդ մը համայնքները, որոնց կարգին, հայերը կը գրուէին առաջին տեղը:

1920 թ. Օգոստոսին ստորագրուեցաւ Սէվրի դաշնագիրը: Անոր առաջին յօդուածներէն մէկը հայտարարէ, որ Հայաստանը պիտի կա մէկ ազատ եւ անկախ պետութիւն:

53024-ախ

39293-67

Այդ դաշնագրի մէջ էր որ պետութիւնները որոշեցին ազատագրուելիք Թրքահայաստանի հողերը եւ յանձնեցին Միացեալ Նահանգներու նախագահին, որպէս իրաւարարի, գծել Հայաստանի սահմանները:

1921 ին Լոնտոնի քոնֆերանսի մէջ, ընդունուեցաւ նոր բանաձեւ մը Հայկական Ազգային Հոմի մասին, որը պիտի ստեղծուէր Թուրքիայի արեւելեան սահմաններուն մէջ եւ որը յետոյ պիտի կցուէր Հայաստանին:

Միացեալ Նահանգներու պատուիրակ Պր. Չայլոս 1921 Դեկտ. 30 ին, Լոզանի խորհրդածողովի փոքրամասնութեանց ենթաշահմանաժողովին մէջ ընդարձակ եւ պատճառաբանուած յայտարարութեամբ մը, առաջարկեց Սուրիոյ սահմանին կից 18,000 քառ. քիլոմէթր տարածութեան վրայ հաստատել Հայկական Ազգային Օճախը, որու կազմակերպման ծախսերը հոգալու համար, ըստ իր յայտարարութեան Ամերիկեան քոնկրէսը մտցուած է, 20 միլիոն տօլարի օրինադիւծ մը:

1922 ին Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց ընթացքին ահա հայոց համար արուած որոշումը նոյնութեամբ:

«Հայերու վիճակը յատուկ ուշադրութեան առնուեցաւ, որչափ պատերազմի ընթացքին դաշնակից պետութիւններու առանձնաւ յանձնառութիւններու շնորհիւ, նոյնչափ այդ ժողովուրդի կրած դաժան տառապանքներու շնորհիւ:

Հետեւագէտ որոշեց որոնել Ազգերու Ընկերակցութեան օժանդակութիւնը փոքրամասնութիւններու տրուելիք հովանաւորութենէն դատ, ստեղծելու Հայկական Ազգային Օճախ մը, բաւարարելու համար հայերու աւանդական խղճերը»:

1923 թին Լոզանի մէջ մեծ պետութիւնները չ'ըրինոյ ինչ իրադարձելու համար իրենց յանձնառութիւնները:

54-000

Հ. Ը. Ը.

Լօղանի եւ ձենովայի մէջ խօսուեցան քարիւղի հորերու, ռազմադիտական սահմաններու, տնտեսական հաշիւներու եւ ֆինանսական ձեռնարկութիւններու մասին:

Լօղանի քօնֆէրանսը դաւաճանութեան ամբողջ պատմութիւն մ'է:

Դաղանի դիւանագիտութիւնը դաւաճանեց Հայկական Հարցը:

Հոս տեղին է յիշել թէ, տարիներ առաջ, բրնձաւոր մը, Պիզմարք, կը յայտարարէր թէ ամբողջ հայկական խնդիրը մեկ փոփոխութեան գիւղերի ոսկորը չ'արժե: Տարիներ յետոյ, Լօղանի մէջ հաւաքուած նոր Պիզմարքներ, եկան ցոյց տալ, թէ ամբողջ ժողովուրդի մը օրհնար, աւելի մեկ միլիոն զոհերն ու տառապանքները՝ իրենց համար տակաւ մը բարիւղ կամ Հանրային Պարսի մեկ տասանորդն ալ չեն արժե:

Առաւել կամ նուազ չափով, մեր այսօրուան տըխուր վիճակին պատասխանատու են անխտիր, բոլոր մեծ պետութիւնները: Ամերիկան ուշացուց հաշտութեան կնքումը դաշնակիցներու եւ թիւրքերու միջեւ մէկ ու կէս տարի, եւ այդ ուշացումը կարելիութիւն տուաւ թիւրքերուն, որ կազմակերպեն դիմադրութիւն եւ պատհնութիւն դաշնակիցներուն, որ էնթրիկներ սարքեն իրարու միջեւ:

Բացառութիւնները յարգելով եւ հայկական դատին նուիրուած մարդասէր եւ պարկեշտ միախօնարներու խոր յարգանք ունենալով, պէտք է նաեւ խոստովանել թէ կարգ մը միախօնարներ պարկեշտութեամբ չ'վերաբերուեցան մեզի:

Պատերազմի ընթացքին, անոնք՝ մեծ ազդեցութիւն ի դորձ դրին Ռուսիոյ կառավարութեան վրայ, մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութեան մասին: Անոնք արգիւեցին, որ Ամերիկա պատերազմ յայտարարէ թուրքիոյ դէմ: Յետոյ թիւրքերու հետ

միախորհուրդ, անոնք ջատագովեցին այն տեսակետը թէ Ամերիկա պէտք է ստանձնէ թրքական կայսրութեան ոչ—տրաքական մասերու եւ Ռուսական Անդրկովկասի միացեալ յանձնառութիւնը, այն պատճառաւորութեամբ՝ թէ միայն Հայաստանի յանձնակատարութիւնը անդործնական է: Այսպէսով անոնք քանդեցին այն գլխաւոր խարխիւը, որուն վրայ կանգնած մենք կրնայինք պաշտպանել Ամերիկայի Հայաստանի յանձնակատարութիւնը ընդունելու մեր դատը:

Դարձեալ, միախօնարները ամէն ճիշդ թափեցին որ Ամերիկան վաւերացնէ Լօղանի դաշնագիրը եւ նիւթապէս ու քարոյսապէս օժանդակէ թիւրքերուն:

Մենք հաւատացած ենք, որ ինչով ալ վերջանալու ըլլան պետութիւններու դիւանագիտական բանալիցութիւնները Լօղանի մէջ կամ վաղը նոյն իսկ այլուր, չ'պիտի կրնան փոխել հայկական հարցի էութիւնը, քանի որ այդ հարցը իր սկզբունքի մէջ արդէն լուծուած է հայկական պետութեան ստեղծումով:

Դարձեալ հաւատացած ենք, որ Հայկական հարցի լուծումը դրսէն չէ, որ պէտք է սպասենք. հայ ժողովուրդի սեփական ուժերու կազմակերպութիւնն է որ պիտի տայ այդ հարցի վերջնական լուծումը:

Այսօր ամբողջ միջազգային կացութիւնը անորոշ է, անկայուն եւ անբնական: Շատ դժուար է ներկայ պարագաներու մէջ գծել որոշ քաղաքականութիւն մը, բայց մենք պարտաւոր ենք պատրաստ ըլլալ միշտ օգտուելու դէպքերու նոր դարգացումէն:

Անհայրենի, պետական բնազդներէ դուրկ եւ ազդերու զարգացման մասին խաւար հասկացողութիւն ունեցող մարդիկ կարող են մէկ օր անկախութիւնը ջատագովել, միւս օր անկախութեան դէմ դուրս գալ:

Իշխանութեան՝ ձեւը ամէն տեղ ժամանակաւոր է, եւթակայ փոփոխութեան: Յաւանական ժողո-

վուրդն ու հայրենիքն է: Որքան եւ անհամակերպ ըլլայ իշխանութիւն մը, անըմբռնելի յանցանք է անոր պատճառով ժողովուրդի ու հայրենիքի անտեսումը:

Վերջապէս ինչ կը վերաբերի հայ կեանքի այժմէական ամենացաւոտ եւ ամենակենսական խնդրին՝ գաղթականներու եւ որբերու խնդրին՝ անոր լուծումը որոնելու ատեն պէտք է ղեկավարուել Հայ ժողովուրդը իր հայրենիքի մէջ համախմբելու, հայութիւնը ի մի հաւաքելու սկզբունքով:

Հայաստանէն դուրս գտնուող հայութեան առջեւ այսօր երեք կարեւոր խնդիրներ կան դրուած. առաջինը, ամէն կերպով օժանդակ հանդիսանալ Հայաստանի սահմաններէն ներս ապրող հայութեան ֆիզիքական, տնտեսական եւ մտաւոր բեմերու պահպանման եւ զարգացման: Երկրորդ, թիւրքիայէն հեռացած ասուէրաթիւ հայ գաղթականութեան պահպանումը, մինչեւ որ հնարաւոր ըլլայ անոնք փոխադրել հայրենիք: Երրորդ, մեր աճող երիտասարդներու եւ ուսանողութեան վրայ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել, որպէսզի վաղը մենք ունենանք Հայաստանին ազգային ոգի եւ տրամաբանութիւն ունեցող պատրաստուած պարկեշտ քաղաքացիներ:

Չ'տոնանք թէ հայ ժողովուրդը ունէր իր չըբնաղ իտէալը, ազգային վերածնութիւն, հայրենիքի վերականգնումին ու անկախութեան վարդազոյն իտէալը, որուն դեռ երէկ կը ձգտէին անձկազին բռնոր հայոց սրտերը:

Ազգային աւանդութիւններ, ուրոյն լեզու եւ ազգային իտէալ, չկայ ժողովուրդ մը որ կարենայ տալ իր առանց այդ հոգեբանական հզօր ազդակներուն:

Մենք կը հանկուտաւ զարձեւալ հոգեկան վիճակը անոնց, որոնք տարակոյսի նուազներէ բռնուած, ցեղին սնանկութիւնը կը հոչակեն եւ ունայնութիւնը

ամէն նոր ճիգի եւ աշխատութեան: Հոգով տկար մարդիկ դժուարութեամբ կը տոկան ձախողանքներու եւ հարուածներու եւ ձախողանքի պահուն պատրաստ են հրաժարել հին աստուածներէ:

Հին աստուածները յանցանք չ'ունին սակայն մարդկային թշուառութիւններուն մէջ: Կը բաւէ խորասուզուել մեր խորքերուն մէջ եւ հարցաքննել ինքզինքնիս, փնտռել մեր սեպական եւ հարողատ խաղութիւնը:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԵՆ ԵՒ ԻՐ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

Ազգի մը պատմութիւնը արձանագրութիւնն է լոկ անոր խորհուրդներուն մէջ տեղի ունեցող շարժումներուն:

Իր ժառանգած ցեղային յատկութիւններէն կախում ունի գլխաւորաբար աղբի մը պատմութիւնն ու ձախատագիրը:

Գործունէութեան կը կարօտի ամէն կեանք, եւ այս տիեզերական օրէնքին համաձայն զբաղման մը կը կարօտի ֆիզիքական աշխատութեամբ իր կեանքը անցնող ամէն մարդու միտքը:

Այսօրուան պատմական ամէնէն աղնուազգի ցեղերն անոնք են, որոնք դարերու սոսաիկ դժուարութեանց կուրծք տալով եւ դժբախտութեանց ենթարկուելով կրցած են իրենց գոյութիւնը պահել:

Այսօր երբ հայ քաղաքական երկնակամարին վրայ համատարած խաւարը կ'իշխէ եւ ո՛չ ոք կը մըտածէ իր վերադարձի մասին դէպի թրքահայ գաւառները, ուր իւրաքանչիւր մէկ թիզ հող հայկական յուշերով ու յոյսերով ցօղուած է, եւ երբ տակաւին թիւրքեր, բան գործ ձգած, հայ ցեղի բնաջնջման համար կ'երազեն, կը գործեն եւ ամէն միջոց ձեռք կ'առնեն, կենսական հարց է թէ մենք ի՞նչ կ'ընենք.

ինչ կ'ընեն մեր մտաւորականները, գրադէտները, բանաստեղծները եւ եթէ երբեք ունինք, գիւտնագէտները:

Լուրջ աշխատանքի լծուած, չափ ցանցատ թիւով, բացառութիւնները յարգելով անշուշտ, պէտք է խոստովանինք թէ մերիններէն շատեր, այսօր տարբեր աշխատանքի լծուած են. իրենց առօրեայ յշտցումներն ու մասնութիւնները եւ նոյն իսկ իրարու հետ մրցման մտած նիւթերն են, վարդը, սոխակը, սիրանաբաղան գբութիւններ եւ հաղար ու մէկ անգամ կրկնուած եւ տաղտկալի դարձած, մոլորութիւնը չ'հետաքրքրող ուսումնասիրութիւններ:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր հասկնալ թէ մեր վարդը խամրած, սոխակը սրտէն զարնուած եւ սիրահարն ալ արդէն չափոնց իր ետքը կորսնցուցած է:

Դարձեալ ի՞նչու չենք ուզեր հասկնալ թէ գրեւոր արուեստն ալ այսօր դժուարացած է, եւ ինչպէս ըսինք, ալ կը խորշինք կրկնութիւններէ եթէ նոյն իսկ անոնք գեղեցիկ ալ ըլլան: Զարմանալի է որ յաճախ կարգ մը իմաստակ դրողներ, կ'ուրանան մեր լաւագոյն գրողներուն արժանիքները, ինքզինքնին համարելով միայն Հայ Գրականութեան Այֆան ու Օմէդան եւ կամ գերմարդը եւ կրկն արուեստի տնիւնիւն: Եւ ապա ինչու ենք որ իր ձիրքերն ու բնութեան արժեքները ցոյց տուողի մը սքանախութեամբ ձառող մը չի կրնար խնդիրները անաչառ կերպով դատել: Անկողմնալի ազին հաղուագիւտ է մեր մէջ, ու կորովի կամեցողութիւնը աւելի հաղուագիւտ՝ անհատին մէջ բարոյ սկանր անվընթար պահելու:

Ուրիշ աւելի տխուր պատկեր մըն ալ, ունինք ընդհակառակը կարգ մը երիտասարդ լաւ գրողներ ալ, որոնք, հազիւ թէ լոյս աշխարհ տեսած, Այֆրէտ Տը Վինկի մը կը դառնան:

Վիքթոր—Հիւկոյի «Թշուառներ, ուն լաւագոյն թարգմանիչ Գր. Զիլինկիրեան, նոյն իսկ իր յառաջացած տարիքին մէջ, 1920 ին, տեսնենք թէ այդ կարգի իրենց պատեանին մէջ սմբած ու սքլած, երիտասարդ կարող ուժերու եւ լոռ գրադէտներու, որքան խիստ եւ դատապարտելի յայտարարութիւն մը կ'ընէ.— «Այժմեայ պարագաներու մէջ երիտասարդ գրադէտներու, բանաստեղծներու լոռը, պատերազմը վիճակէն սովորաբար արտաբերուած վարուց եւ բարուց ապականութեան հոսանքին առջև անտարբեր մնալն աղգային եւ ընկերային շահերու դէմ գրեթէ դաւադրութեան հաւասար դաւաճանութիւն մ'է: Հայը հիմա կը գտնուի իր աղգային կենաց այն շրջանին մէջ, ուր գրադէտներու, բանաստեղծներու, ընկերարան քննադատներու պարտքն է խափել եւ ազալակել, դռուել եւ որոտուլ, մոնչել եւ աղերսել իսկ ծնարաբերով ոյժին, այն նուիրական եւ փրկարար ոյժին առջև, որ պաշտօն ունի գերութեան չղթանքը խորտակելու, զինադաշտութեան բոլորտութիւնը տապալելու, եւ հանրութեան իշուունքին գերին եւ սպասարկուն հանդիսանալու»:

Տեղին է յորդելի գրադէտին որ սցաւ յայտարարութիւնը եւ արդար իր գտտադաշտութիւնը, եւ որքան մանաւանդ, կը պոռչածի այսօրուան, որ աւելի քան երբեք, աւելի նո՞ր չարժուի. նո՞ր ոգեւորութեան եւ նո՞ր խաքի պէտք ունի աշխարհի չորս հովերուն տրուած մեր դժգոխս ցեղը: Չ'պիտի սպասեմք որ մահաւերձ բլլամք եւ մեր խիղճը այն ժամանակ դաւապարտեմք կեանքի: Ներկայ պայմաններու մէջ լաւատես ուզել աղբիւլ, կը նշանակէ բնաւ երբեք դադարի չունենալ ցեղի պահպանման մասին եւ աւանդութիւններուն ու արքութիւններուն վրայ:

Դեռ նոր երէկ, տեսանք թէ հնդիկ անուանի ալեղարդ բանաստեղծը, իր պատկանած ցեղին փառ-

քերը պանծայնելու համար, երկրէ երկիր կը թափառի եւ կը ջանայ հողեկան կապ ստեղծել բոլոր ստեղծագործող ժողովուրդներու մտաւորականութեան հետ:

Հնդկաստան հանդիստ է, ժողովուրդը տուն տեղ ունի, արեւի տակ հանդիւնու եւ շինարար աշխատանքի լծուելու համար միջոցներ չեն պակսիր իրեն, սակայն հնդիկ մտաւորականութիւնը, հայրենիքին համար շարունակ նոր շարժումի մէջ, նոր գոյալիճակ մը ստեղծել կը ջանայ. մէկ խօսքով, այդ լաւագոյն վիճակին մէջ իսկ, ինքզինք անհանգիստ կ'զգայ, կ'ապրի ու կը գործէ իր ժողովուրդին համար:

Մենք փոխանցական ֆազ մըն է որ կ'անցնենք եւ ամէն փոխանցում ձիգ մը, անստուգութիւն մը եւ անձկութիւն մը կ'ենթադրէ: Մեր մտաւորականութիւնը նոր եւ փրկաւէտ ֆազի մը մէջ պէտք է մըտցնէ մեր ժողովուրդը: Մենք չ'ունինք միթէ եւրոպական լեզուներուն կատարեալ տիրացած բանաստեղծներ եւ գրագէտներ. ինչո՞ւ չեն շարժիր եւ շարժեր իրենց հետ նաեւ հայ ժողովուրդն ալ. ինչո՞ւ հայ ժողովուրդի պատմութեան, քաղաքակրթութեան եւ խաչելութեան մասին յաճախ չեն խօսիր իրենց գրողներէն ոտա՞ծ օտար երկիրներու ժողովուրդներուն: Կան երկիրներ, որոնց ժողովուրդները եւ ո՛չ մէկ բան գիտեն հայ ժողովուրդի անցեալի եւ ներկայի պատմութենէն եւ անոնք, նոյն իսկ, յաճախ հայ ցեղը կը չփոթեն ուրիշ ժողովուրդներու հետ:

Այսքան զուլումներէ վերջ, այսքան անտարբերութիւն եւ ծալլապստիկ նստումք եւ ինքնագոհ վիճակ, չիտակը, ազատութեան եւ անկախութեան բաղձալող ժողովուրդի գործ չէ:

Մատի վրայ կը համրուի թիւը իսկական տնտեսութեան հայրենասէրներու, որոնք լծուած են օրւան ոտիպողական պահանջին եւ սրբազան պարտականու-

թեան: Իսկ ինչպէս ըսինք, ներկայ խիստ ցաւալի պայմաններու մէջ նոյն իսկ, չա՛տ մեծ է թիւը անոնց, որոնք ցեղին ձայնը մտիկ չեն ընել եւ օտար աշտղերու տակ իսկ, սիրտ ունին, օտար կիներ փառաբանելու համար թուղթեր մրտնելու, օտարի հանձարին վրայ հիանալ գինովնալու եւ օտար երկիրէն ընտելեան գեղեցկութիւններէն հմայուելու, առանց վայրկեան մ'իսկ մեր կորսնցուցած փառքերը երազել, հայ խրճիթը, հայ շինականը եւ հայ ընտանեկան սրբութիւնները ապրիլ եւ ոգեկոչելու:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր հաշկնալ թէ գրականութիւնը խոսեցաւ ամէնէն առաջ ցեղերու ապրելու եւ ծաւալումի քաղաքականութեան՝ յետոյ անոնց վերապական հաւատքի մասին որուն հետ զսրգացաւ դիցաբանական միտք եւ չաստուածներու հանդէպ ծայրաստիճանի յարգանք: Նոյնպէս, ինչո՞ւ չենք կրնար ըմբռնել թէ, իսկական դրաղէտին դրականութիւնը ունի «մարդկային նկարագիր», տիեզերական ըմբռնումի խոհուն ու լայն բարդութիւն», «վերացումներու եւ գաղափարականութեան հրապուրիչ ու թելադրական հակումներ», եւն, եւն:

Պարտք եւ իրաւունք փոխադարձ են —, այդ նը՝ շանաբանին ըմբռնումէն եւ գործադրումէն կախուած են միայն, հասարակային օգտակարութիւն ունեցող գործերու յաջողութիւնը:

ՑԵՂԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր ցեղային վերածնութիւնը այսօր տարբեր պահանջներ ունի. հայրենիքը իր զաւակներէն կը պահանջէ՝ ամէնէն աւելի հալիւսապատեմութիւն. բոլոր ոյժերը այսօր ի սպաս դրուելու են տնոր գոյութեան եւ բարգաւաճման ու զօրացման:

Ցեղին խոչնա՞ծ իրաւունքը փնտռել, անխտիր

գործերն դործն է. պայքարը՝ կեանքի շարժիչ եւ հոգիի մղիչ ոյժն է: Յեղային վերածնունդի մասին փափաքող մողովուրդ մը պէտք է յարգէ իր յեղափոխական գաւազները եւ զնանոտէ անոնց կեցուածքը: Եթէ կան մարդիկ, որոնք տակաւին կը յամառին յեղափոխութիւնը յանցանք մը նկատել, այդ յանցանքին պատասխանատուութիւնը թող երթան փնտռեն թուրքերուն եւ եւրոպացիներուն մօտ, որովհետեւ անոնց ցոյց տուած հակամարդկային վերաբերումէն ծնաւ այդ շարժումը: Ընդհանրապէս ստիպողական պատճառներ կան որ ցեղ մը կը մղեն դիտակից բլլալունքն իր յառուկ նշանակութեան: Ուրեմն, հակայեղափոխականները հայրենիքին դէմ մեղանշող եւ անոր սրբութիւններուն վրայ թքնել ուղող կենդանի մեծեալներն են: Մարդ երբեմն կը հանդիպի այնպիսի թիփերու եւ կամ կը կարգայ ցեղը անարգող այնպիսի մգլոտած յոգեւածներ, որ ակամայ կը տարուի յաճախ խորհելու թէ, կեանքի իմաստն ու ընթացումը կորսնցուցած ենք չարչարանքներու դժոխքին մէջ եւ վերածնունդի անհրաժեշտ պէտք ունեցող ցեղին երակներէն քամուած է արիւնը:

Կը վխտան ազգութիւնը հեզնող եւ ապաղգայնացումը քաջալերող ձգտումներ. աղաքին զգացումը եւ ազգային դադախարի զնանոտումը վերջին տարիներու ընթացքին պղտորուած է նաեւ մեր մտաւորականութեան որոշ մէկ մասին մէջ եւս:

Այո՛, ցեղային վերածնունդի մասին պէտք ունինք. կը պակսի մեզի արի եւ խիզախ կեցուածք: Կարելի է՞ հանդուրժել որ լուծեան ու մոռոյումին մէջ թողուի, կորսուի հայ Գողգոթան:

Ինչպէս ըսինք, հողուլ եւ մարմնով ձեր գրադէտներու եւ բանաստեղծներու տրուած է միայն լուծութիւն պահելու շոյալութիւնը:

Դասալիքներէն, յուսահատանքներէն եւ իրենց

պատեանին մէջ սմբած թուամորթներէն չ'պէտք է վարակուինք եւ կամ թէ անոնցմէ դատարարակուինք:

Հայ ծնած բլլալուն համար զղջացողներ շատ կան: Ազգաւեր եւ հայրենաքանդ Նեմեսիսը չ'պէտք է նաեւ պտուղի մեր գլխուն շուրջը. անոնեակ հայ զաղախարին խորանները, պիտի նշանակէր անասուններու սերունդ մը միայն պատրաստել:

Յիշենք աւելի ցաւալին. աղբի մը ջիւը կազմող երիտասարդութիւնը այսօր սրարշաւ վաղք մը ունի աշխարհիկ հաճոյքներու ետեւէն միայն եւ հետզհետէ ասուպներու պէս անոնց մէջ կը մարին հայրենաքաղձ տենչանքները. անոնք չեն ուզեր հասկնալ թէ հայ թերթի եւ հայ գրքի սեցած էջերը հայ ցեղին զոհաբերութեան բոլոր կարմիր արիւնները կը ցոլացնեն, անոնց վրայ կը հեւայ հայ հողին եւ անոնցմէ կը բլբլնի արդիւնի խռնակներու հաւատքին առուշանը:

Պէտք է դողահար, պատկաստող ձեռքերով բռնել հայ թերթին, հայ գրքը եւ հայ գրականութեան բեկորները: Սրբաց եւ առանց վերապահութեան խօսինք, արեւի տակ տուն տեղ չ'ունեցող ժողովուրդի մը կեցուածքը չ'ունինք. այսքան փոքրութիւններէ եւ զուլումներէ վերջ ցաւալի է ըսել թէ տակաւին կը շարունակուին մեր իրերամերժ անմիտ պայքարները:

Կուսակցութիւնը Ազգին համար, ե ո՛չ թէ Ազգը կուսակցութեան համար.— այս պիտի բլլայ սկզբունքը ունէ կուսակցութեան:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր տեսնել թէ մեր որբերը մահուան հետ դիրի գրկի կը քաշեն եւ վտարանդին— առանց հայրենիքի մարդը կը հիւծի, կը մեռնի եւ կեանքը քաշքշողն ալ շարունակ կը դիտէ հայրենիքի արիւնոտ ստուերները:

Մեղադրանք չէ այլ իրականութիւն, թէ ինչպէս երէկ մահուան, այսօր ալ դեռ կեանքի եւ ազատութեան չենք պատրաստուած աղգովին:

Յեղային հոգին է որ ինչպէս ջարդերու. ատեն, նոյնպէս խաղաղութեան ժամանակ պէտք է հայերը իրարու չաղկապէ, ցեղին ղաւակները իբր մէկ մարդ, մէկ անձ զգան ու խորհին: Ներցեղային բարոյականութիւնը և արտացեղային բարոյականութիւնը ամբողջ տիեզերական բարոյականութեան հիմն ու խաբիսը կը կազմեն: Հոն նախ ցեղը կուգայ, և ապա մարդկութիւնը: Առանց ցեղային բարոյականութեան՝ համամարդկային բարոյականութիւնը լի ու լի չի կրնար հասկցուիլ:

Ընդհանուր աշխարհի խաղաղութիւնը գեղեցիկ երազ մ'է, բայց կարող չէ ընդհուպ իրականութիւն գտնել: Օրէնքի եւ հասարակութեան կարգը կը պահանջեն բացարձակապէս կազմակերպուած ոյժի մը պահպանումը: Փոխանակ այս տարրական ճշմարտութիւնը ըմբռնել ու կազմակերպուելու, եղածն ալ քանդելու ճիգեր կը թափենք:

Պանծալի Յուստոստանը մեռաւ որովհետեւ մեռան Լիւսնիտասի կամ Միլթիոէասի զաւակները:

Շուտ կործանեցաւ Հռովմի մեծապանծ կայսրութիւնը որովհետեւ «մարդ չկար»: Այո՛, ամենալաւին ջնջմանը մէջ կը գտնուի պատճառը Հռովմի անկման:

Ճարտնական ազգը վերջին Ռուս—Ճարտնական պատերազմին յաղթեց Ռուսիոյ որովհետեւ աւելի քան վեց սերունդներէ վերջ, ցեղին ֆիզիքական քաջութիւնը՝ ազգին մարտական առաքինութիւնները անսխալ կը մնային տակաւին:

Մենք եւս, երբ Յեղին Չայնին կը դիմենք և անկէ կը ներշնչուինք, անկասկած, ցեղին մէջ կ'ամբաստանուի հայ մարտական առաքինութիւնները: Մարտական ամենաուժեղ յատկութիւններով պիտի օժտուի ժողովուրդ մը որ կարենայ ապրիլ: Ինկան շատ մը ազգեր, որովհետեւ մեռան ջնջուեցան իրենց պատերազմիկներն՝ ցեղին հարազատ ու լաւագոյն ղաւակ-

ները, և ինկածներուն, տկարներուն ու անսիրտներուն միաց ազգին ապագան կազմելու պաշտօնը: Անհատը ցեղին արտայայտութիւնը պէտք է դառնայ: Յեղին Չայնը, Աստուծոյ հոգին անհատին վերայ իջնելէն վերջը, անստուգութեան մէջ խորխափող մեղի պէս ժողովուրդ մը. անպայման լոյս կը տեսնէ: Յեղին Չայնն է որ մարած սրտերու՝ կրակ, յուսահատածներու՝ յոյս, և անգործներու ու թուլամորթներու քաջասրտութիւն կուտայ:

Ուր որ Յեղին Չայնը կը պակսի, ուր որ Յեղին Հոգին անհատի մը մէջէն չի հոսիլ, այն ժողովուրդը ժողովուրդ ըլլալէ կը դադրի, ատուանդական կը թափառի և վերջ ի վերջոյ անկասկած կը կորսուի:

Յեղն ու Աղբը պէտք է քարոզել ու ցեղային ապագան ատածուն հաւատալ, ցեղային վերածնութեան բաղձացող ժողովուրդ մը իր երիտասարդութեան մէջ ջանալու է այդ հաւատքը անխախտ և անսասն պահել:

Թուրքիան իսկական դրախտ մը ընդունող և հոս հոն յայտարարողներուն, անվերապահօրէն պէտք է հասկցնենք, թէ հոն, փոխան երէկի երեք հորս կանգուն փաթթոցներու, այսօր ալ, գլխարկներու տակ, նոյն արիւն կըսկ հրէշներու ուղեղները դարձնալ ուճիւր միայն կ'արտադրեն:

Հոն Աստուած ու սատանան իրարու հետ չեն կրնար ապրիլ այլեւս: Թուրքիա՛, կարելի չէ գտնել հոն տուն մը, մարդ մը, որ ներկուած չ'ըլլայ հայ արիւնով և արատը չ'ունենայ ոճիրներու: Հոն, հողը արեան դոյն ունի և անոր ջուրերէն մարդկային մարմնի հոլը կուգայ: Այսօր մեր բոլոր որբավայրերը հոն ախոռներու և գոմերու վերածուած են և ցեղին փառքի կոթողները հիմնայաւակ կործանուած: Մինչև այսօր հարէմներու մէջ արգիլաիակուած ու լլկուած մեր քոյրերուն կսկծալի և ցաւազոյն վիճակը, անէծք ու նախատինք մըն է քրիստոնեայ աշխարհին: Անէ՛ծք, բիւ՛ր անէ՛ծք քրիստոնեայ աշխարհին՝ եթէ ուշ կամ կանուխ չ'ըսուէ իր մեղքերը:

Երէկ եւ այսօր հետապնդուած քաղաքականութիւնը նոյնն է հայոց համար, ոչ ինչ փոխուած է: Մաքիէվէլական անլուր եւ թաքուն կերպով բնաջնջել մեր ազատասունչ հայ ցեղը:

Յեղային վերածնութեան անհրաժեշտ պէտք եւ նեցուղ անտու՛ն հայորդի. արթնո՛ւն կեցիր միշտ եւ շարժելու պատրաստ: հաւաքէ՛ ուժերդ եւ լարէ՛ դանոնք. շանթերէն եւ կայծակներէն ծնունդ առած ըլ՛ լալի արա՛ր աշխարհի յայտարարէ՛ դոքաւոր բազուկով, դիւանապետ մտքով եւ ցեղային սրտով օժտուած ու ներշնչուած ապստամբներդ. օգնութեան կանչէ եւ հաւատաց որ անոնք պիտի փութան եւ վսեմ ազգ մը պիտի կերտեն քու այսօրուան աստանդական թափառող եւ սակայն կայծը իրենց մէջ բռնկելու պատրաստ արի զաւակներէդ:

Տասն եւ իններորդ դարուն, Կրէտէի ազատութեան համար պայքարող անուանի հերոս Զիմպրաքա՛քի, իր հայրենակիցներուն անիրաւուած դատին համար խնդրեց Վիքթօր Հիւկօ էն որ իր հովիւն ձայնովը Կրէտէի քրիստոնէից ազատութիւն եւ անկախութիւն տալու հրաւիրէ եւրոպան:

La legende des siecles ի անմահ հեղինակը իր հրախնային խառնարանէ մ'արտահոսող լաւագոյն գրիչով գոչեց. «Թագաւորնե՛ր, ըսէք խօսք մը, եւ ահա՛ Կրէտէ կ'ազատի: Եթէ ըսելու յատկութիւն չ'ունիք, չ'ըսէ՛ք ինձ թէ ուրիշ ի՞նչ բանի յատկութիւնը ունիք»: Եւ Կրէտէ, ո՛չ շատ ուշ աղա՛տեցաւ:

Աղգովին, այն արդար պահանջը ընելու համար զօրեղ հաւաքականութեան մը պէտք ունինք. օտար հայասէր նոր Վիքթօր—Հիւկօներ եւ մենք, մեղի թաղել ուղղներուն նոյն որոտալից յայտարարութիւնը պէտք է ընենք:

Մեր մէկ միլիոն զոհերը արի եւ խիզախ կեցուածք կը պահանջեն մեզմէ, հա՛յ ժողովուրդ եւ լսելն առնուազն անբարոյականութիւն է:

(Վ. Ե. Ր. Ջ.)

ՄԻՋԵՂ ՕՒՆԿԵՐ

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

6557

NL0039348

